

Столику, накрійся!

Брати (Якоб і Вільгельм) Грімм

Жив собі колись кравець. Було в нього трое синів і тільки одна коза. Але вони добре її годували і щодня гонили пасти, бо лише її молоком і харчувалися.

Сини пасли її по черзі.

Якось найстарший з них загнав козу на кладовище, де між могилами росла гарна соковита трава, й пустив пастися. Надвечір, коли вже час було вертатися додому, він і питає козу:

— Ну як, кізонько, напаслася? А коза й відповідає:

*Я найситіша з усіх кіз,
листочок в мене вже б не вліз, ме-е-е, ме-е-е!*

— То ходімо додому, — сказав хлопець.

Він узяв козу на мотузку, завів до хліва і прив'язав до ясел.

— Ну як, — спитав кравець, — коза не голодна?

— Та де там! Так напаслася, що в неї й листочок вже б не вліз, — відповів син.

Але батько захотів сам упевнитись, що коза наїдена. Пішов він до хліва, погладив козу по голові та й питає:

— Ну як, кізонько, напаслася?

А коза й відповідає:

*Де мені було напастись?
Я по могилах стрибала,
ні листочка не спопала, ме-е-е, ме-е-е!*

— Он як її пасли! — вигукнув кравець, вибіг з хліва та й каже синові: — Ти брехун з брехунів, сказав, що коза напаслася, а вона ні листочка в роті не мала.

Спересердя він схопив зі стіни аршин, набив ним сина і прогнав його з дому.

Другого дня настала черга середньому синові пасти козу. Він набачив під живоплотом місце, де росла гарна соковита трава, й погнав козу туди. Вона спасла геть усю траву.

Настав вечір, час було вертатися додому. От хлопець і питає козу:

— Ну як, кізонько, напаслася? А коза й відповідає:

*Я найситіша з усіх кіз,
листочок в мене вже б не вліз, ме-е-е, ме-е-е!*

— То ходімо додому, — сказав хлопець.

Він узяв козу на мотузку, завів до хліва і прив'язав до ясел.

— Ну як, — спитав кравець, — коза не голодна?

— Та де там! Так напаслася, що в неї й листочок вже б не вліз, — відповів син.

Але батько захотів сам упевнитись, що коза наїдена. Пішов він до хліва та й питає:

— Ну як, кізонько, напаслася? А коза й відповідає:

Де мені було напастись?

Я по могилах стрибала,

ні листочка не спопала, ме-е-е, ме-е-е!

— Ох ти ж поганцю! — крикнув кравець. — Мориш голодом бідолашну худобину, що всіх нас годує!

Він вибіг з хліва, схопив аршин, набив ним сина і прогнав його з дому.

Тепер надійшла черга третьому синові пасти козу. "Ну, в мене коза не буде голодна", — подумав хлопець. Він знайшов на вигоні густі кущі з зеленим листям і погнав козу до них. А надвечір, коли вже час було вертатися додому, спитав її:

— Ну як, кізонько, напаслася? А коза й відповідає:

Я найситіша з усіх кіз,

листочок в мене вже б не вліз, ме-е-е, ме-е-е!

— То ходімо додому, — сказав хлопець.

Він завів козу до хліва і прив'язав до ясел.

— Ну як, — спитав кравець, — коза не голодна?

— Та де там. Так напаслася, що в неї й листочок вже б не вліз, — відповів син.

Але кравець не повірив йому, пішов сам до хліва та й питає козу:

— Ну як, кізонько, напаслася? А коза й відповідає:

Де мені було напастись?

Я по могилах стрибала,

ні листочка не спопала, ме-е-е, ме-е-е!

— От же ж брехунське кодро! — крикнув кравець. — І цей такий самий недбайло, як два старші! Ну, більше ви не будете мене шити в дурні!

Розгніваний, він кинувся до хати й так уперіщив хлопця аршином по спині, що той утік куди очі бачать.

Тепер кравець залишився сам з козою. Другого ранку він зайшов до хліва, погладив козу та й каже:

— Ходи, моя кізонько, я тебе сам пожену пасти.

Він узяв козу за мотузку й вивів на луку, під кущі лози, — а що козі ще треба?

— Нарешті ти досхочу напасешся, — сказав кравець і залишив там козу до вечора.

А ввечері прийшов та й питає:

— Ну як, кізонько, напаслася? Коза й відповідає:

*Я найситіша з усіх кіз,
листочок в мене вже б не вліз, ме-е-е, ме-е-е!*

— То ходімо, — сказав кравець.

Він завів козу до хліва і прив'язав до ясел. А коли виходив з хліва, то ще раз обернувся і сказав:

— Нарешті ти хоч раз напаслася! А коза знов своєї:

*Де мені було напастись?
Я по могилах стрибала,
ні листочка не спопала, ме-е-е, ме-е-е!*

Як почув кравець таке, то аж отетерів. Тепер він збагнув, що дарма вигнав з дому своїх синів.

— Ну стривай же, невдячна тварюко! — крикнув він. — Я тебе не тільки вижену з дому, а так назначу, що ти більше на очі не покажешся чесним кравцям.

Він швиденько побіг до хати, приніс бритву, намилив козі голову й виголив її так, що вона стала як долоня. Тоді схопив зі стіни аршин, хотів ним полатати козі боки, але передумав. Забагато козі честі бити її аршином. Він склав удвічі мотузку й так угрів козу, що вона навскоки дременула від нього в поле.

Дуже сумно було кравцеві сидіти в хаті, він залюбки покликав би своїх синів назад, але ніхто не знав, куди вони подалися.

А тим часом найстарший син пішов у науку до столяра. Вчився він пильно й невтомно, а як опанував своє ремесло, то захотів трохи помандрувати по світі. На прощання столяр подарував йому столика. На вигляд то був звичайнісінький дерев'яний столик, але він мав чарівну здатність. Досить було його розікласти і сказати: "Столику, накрійся!", як він миттю вкривався чистою скатертиною, на ній з'являлися тарілка, ніж, виделка і миски з вареним і печеним, скільки місця вистачало, навіть вино мерехтіло у великому дзбані, аж серце мліло.

Зрадив столярчук і подумав собі: "Більше мені в житті нічого й не треба". Він носив того щедрого столика з собою по світі й не журився, чи йому траплявся добрий заїзд, чи поганий, чи взагалі був заїзд, чи його не було. Схоче, бувало, то й не йде до заїзду, а розташується десь серед поля, серед лісу або на лузі, скине з-за плечей столика, розкладе його і скаже:

— Столику, накрійся!

І столик дасть йому все, чого душа бажає.

Довго він блукав по світі і нарешті вирішив повернутися до свого батька. Той, певне, вже пересердився, подумав хлопець, а ще як побачить його столика, то й зовсім подобрішає.

Вийшло так, що дорогою додому він завернув увечері до заїзду, де було повно гостей. Вони привітали його та й кажуть:

— Сідай повечеряєш із нами, а то навряд чи так пізно розживешся на щось у

господаря.

— Ні, нащо я вас об'їдатиму, — відповів столярчук. — Краще будьте моїми гістьми.

Гості засміялися, подумали, що хлопець жартує.

А він розіклав свого столика серед кімнати та й каже:

— Столику, накрійся!

І відразу на столику з'явилися наїдки, такі смачні, що господареві заїзду й не снилося, їхній запах залоскотав гостям ніздрі.

— Пригощайтесь, любі друзі, — сказав Столярчук.

Гостей не довелося просити вдруге. Як побачили вони ті наїдки, то зразу посідали до столика, взяли виделки та ножі й заходились їсти. А найдивовижніше було те, що коли якась миска порожніла, відразу на її місце знов з'являлася повна.

Господар заїзду стояв осторонь і думав: "Такого кухаря й мені не завадило б мати".

Столярчук та його гості бенкетували до пізньої ночі. Нарешті всі пішли спати. Хлопець також ліг, а свого чарівного столика поставив під стіну.

А господареві заїзду все не дає спокою думка: як би його загарбати собі столярчукове добро. І ось він згадав, що в нього в коморі є столик, такий самісінький на вигляд, як цей. Він узяв його звідти й поміняв на чарівного столика.

Вранці столярчук заплатив за нічліг), закинув за плечі столика, не здогадавшись, що його поміняли, й пішов далі.

Опівдні був уже в батька. Той зустрів його дуже радісно.

— Ну, синку, чого ти навчився? — спитав батько.

— Я став, тату, столяром, — відповів син.

— Добре ремесло, — мовив батько. — А що ти приніс зі своїх мандрів?

— Найкращий мій скарб, тату, — цей столик. Батько оглянув столика з усіх боків.

— Це ніякий не скарб, сину, а просто старий, погано зроблений столик.

— Але він сам накривається, — відповів син. — Коли я його розкладу і скажу, щоб він накрився, на ньому відразу з'являються найкращі наїдки й таке вино, що аж серце мліє. Скличте-но, тату, наших родичів і приятелів, хай хоч раз наїдяться й нап'ються як слід, бо цей столик здатен усіх нагодувати.

Коли родичі зійшлися, хлопець розклав столика серед хати і сказав:

— Столику, накрійся!

Та столик ані ворухнеться, стоїть собі порожній, як кожен стіл, що не розуміє людської мови. Бідолашний столярчук зрозумів, що йому підмінили його скарб. Дуже йому було соромно, що він виявився в очах родичів брехуном. А ті посміялися з нього й повернулися додому ненаїдені й ненапоєні.

Після цього батько взявся знов кравцювати, а син найнявся на роботу до столяра.

Другий син пішов у науку до мірошника. Коли він опанував своє ремесло, мірошник і каже йому:

— Ти був добрим челядником. За це я подарую тобі осла. Цей осел не такий, як усі. Він не тягне воза й не переносить мішків.

— То що ж він робить? — спитав челядник.

— Сипле золото, — відповів мірошник. — Постав його на розстелену скатертину і скажи: "Глип-рип, золото сип!" Тоді осел тріпне гривною, махне хвостом, і з них посиплеться не порошок, як звичайно в ослів, а золоті монети. Тобі тільки лишиться вибирати їх зі скатертини.

Челядник подякував мірошникові й подався у світ. Коли йому треба було грошей, він стелив скатертину, ставив на неї осла й казав йому: "Глип-рип, золото сип!" Тоді осел стріпував гривною, махав хвостом, і з них дощем сипалися золоті монети, лишалося тільки вибирати їх. Хоч би де опинявся челядник, він завжди мав усього вдосталь, ніяка ціна його не лякала, бо в нього завжди був повний гаманець.

Довгенько він мандрував так по світі, а тоді й думає собі: "Треба відвідати батька. Як я прийду додому з золотим ослем, батько забуде свій гнів і добре мене прийме".

Трапилось так, що він зупинився в тому самому заїзді, де його братові підмінили столика. Він вів за собою на мотузці осла. А коли господар заїзду хотів узяти в нього осла й прив'язати в стайні, челядник сказав:

— Не турбуйтеся, я свого сірого сам заведу до стайні й сам прив'яжу, бо мені треба знати, де він стоїть.

Господаря здивували його слова, і він подумав: такий гість, що сам доглядає свого осла, не витратить багато грошей на їжу. Та коли челядник сягнув до кишені, витяг два золоті і сказав, щоб йому неодмінно подали щось смачне, в господаря очі полізли на лоба. Він заметушився й виставив перед ним усе, що міг роздобути.

Після вечері гість запитав, скільки він ще має доплатити. "Чому б не взяти з такого багатія вдвічі?" — подумав господар і сказав, що гість винен ще два золотих. Хлопець знов сягнув рукою до кишені, але гроші в нього саме скінчилися.

— Почекайте хвилину, пане господарю, — мовив він, — я піду по гроші.

Хлопець вийшов надвір, але прихопив із собою скатертину.

Господар не знав, що й думати. Дуже йому цікаво було, де ж його гість братиме гроші. Він подався назирці за хлопцем, але той замкнув двері у стайні зсередини на засув. Довелося господареві підглядати крізь дірку в сучку. А хлопець розстелив скатертину, поставив на неї осла та й каже:

— Глип-рип, золото сип!

Осел стріпнув гривною, махнув хвостом, і з них дощем посипалися золоті монети.

— Ото чудасія! — сказав сам до себе господар. — Та з нього щире золото сиплеться! Такий гаманець і мені знадобився б!

Гість відрахував господареві те, що той з нього заправив, і ліг спати. А господар нишком подався до стайні, забрав золотого осла, а на його місце прив'язав звичайного.

Рано-вранці челядник узяв осла й пішов собі далі. Він думав, що то його золотий осел.

Опівдні він був уже в батька. Той зрадів, побачивши сина, і прийняв його дуже ласкаво.

— Ну, ким ти став, сину? — спитав він.

— Мірошником, тату, — відповів хлопець.

— А що ти приніс зі своїх мандрів?

— Нічого, тільки осла привів.

— Ослів і в нас вистачає, — сказав батько. — Краще б ти привів козу.

— Я знаю, — відповів син. — Але мій осел не простий, а золотий. Коли я скажу йому: "Глип-рип, золото сип!" — він натрусить повну скатертину золотих монет. Скличте родичів, тату, я всіх їх зроблю багатими.

— Оце мені подобається, — сказав кравець. — Тепер я відпочину на старість, не сидітиму день і ніч з голкою.

Він скликав родичів, а коли ті зібралися, син попросив їх розступитися, розстелив посеред хати скатертину і привів осла.

— Тепер дивіться, — мовив він і гукнув ослові: — Глип-рип, золото сип!

Та осел ні гривною не стріпнув, ні хвостом не махнув, стояв собі, як кожен осел, бо ні про яке золото й гадки не мав.

Бідолашний хлопець зажурився, бо зрозумів, що його обдурили. Він вибачився перед родичами, а їм довелось вертатися додому такими самими бідними, як вони й були. Кравець знов узявся за голку, а хлопець найнявся до сусіднього мірошника.

Третій брат пішов у науку до токаря. То було не таке просте ремесло, то й учитися йому довелося найдовше. Брати написали йому в листі, як господар заїзду обдурих їх останнього вечора перед поверненням додому, забрав у них чарівного столика й золотого осла.

Коли хлопець опанував токарське ремесло й захотів вирушити у світ, майстер сказав йому:

— Ти був добрим челядником, і я за це дарую тобі торбу. А в торбі схований дрючок.

— Торбу я візьму, вона знадобиться в дорозі, — мовив хлопець. — Але навіщо мені дрючок? Тільки зайвий тягар носити.

— Я тобі поясню, — відповів майстер. — Коли тебе хтось скривдить, ти тільки скажи: "Ану з торби, дрючечку!" Дрючок зразу вискочить і почне так жваво танцювати по спині кривдника, що той тиждень не зможе ані встати, ані ворухнутися. І не перестане, поки ти не скажеш: "Ану в торбу, дрючечку!"

Хлопець подякував майстрові, закинув торбу за плече й пішов у світ. І коли хтось дорогою присікувався до нього, він казав: "Ану з торби, дрючечку!" Дрючок миттю вискакував з торби й лупцював напасника, а як їх було кілька, то всіх за чергою — кого по куртці, кого по камзолі, не чекаючи, поки вони роздягнуться. І так швидко, що не встигне котрийсь отямитись, як дрючок уже знов танцює по ньому.

І ось одного вечора молодий токар зайшов до того заїзду, де обдурили його братів. Він поклав торбу перед собою на стіл і почав розповідати про всілякі дивовижі, яких набачився під час своїх мандрів.

— Так, чого тільки не буває на світі, і чарівний столик, що сам накривається, і золотий осел, і ще багато всього. І це добрі речі, я б сам від них не відмовився, але їх не можна навіть порівняти зі скарбом, який я заробив і ношу з собою в торбі.

Господар заїзду нашорошив вуха. Що воно, думає, таке в тій торбі? Мабуть,

діаманти, не інакше. А коли так, то він їх легко здобуде, як здобув столика й осла, недарма ж кажуть, що Бог трійцю любить.

Коли настала пора лягати спати, гість простягся на лаві й поклав торбу під голову замість подушки.

Господар трохи почекав, а як йому здалося, що гість давно вже спить глибоким сном, підійшов до лави й тихо, обережно почав витягати з-під нього торбу, щоб забрати її, а замість неї підкласти іншу. Та молодий токар тільки й чекав на це. Коли господар, гадаючи, що торба вже в його руках, наостанці смикнув її, хлопець крикнув:

— Ану з торби, дрючечку!

Дрючок миттю вискочив з торби та й ну гуляти по господареві так, як тільки він умів. Той закричав пробі, але чим дужче він кричав, тим завзятіше лупцював його дрючок. Так він танцював у нього по спині, аж поки господар упав додолу ні живий, ні мертвий.

Тоді токар сказав:

— Коли ти не віддаси чарівного столика й золотого осла, дрючок знов піде танцювати по тобі.

— О ні! — озвався господар кволим голосом. — Я все віддам, нехай тільки те прокляте чортovinня знов залізе в торбу.

— Ну добре, — сказав хлопець. — Я пожалію тебе, але як ще когось обдуриш, буде тобі непереливки! — І він гукнув: — Ану в торбу, дрючечку!

І дрючок угамувався.

А вранці молодий токар узяв торбу, чарівного столика та золотого осла й пішов до батька.

Кравець зрадів, коли побачив сина, і також спитав його, чого він навчився на чужині.

— Я став токарем, тату, — відповів син.

— Гарне ремесло, — мовив батько. — А що ти приніс із мандрів?

— Дуже вартісний здобуток, тату, — відповів син. — Дрючка в торбі.

— Що? — перепитав батько. — Дрючка? Хіба його варто було нести? Таж дрючка можна вирубати з кожної гілляки!

— Можна, але не такого, тату. Бо коли я скажу: "Ану з торби, дрючечку!" — він вискакує і починає гамселити того, хто мене скривдив. І не спиниться, поки кривдник не впаде додолу й не попросить зглянутись на нього. Бачите, цей дрючок допоміг мені відібрати чарівного столика й золотого осла, які злодійкуватий господар заїзду вкрав у братів. Ану покличте їх сюди, а ще запросіть усіх родичів, я хочу, щоб вони наїлися й напилися як слід та й додому пішли не впорожні, а з повними кишенями золотих.

Старий кравець боявся повірити в те, що почув, але запросив до себе знов родичів.

Молодий токар розстелив посеред хати скатертину, привів золотого осла та й каже братові:

— Ану, брате, поговори з ним!

І той брат, що вивчився на мірошника, сказав осліві:

— Глип-рип, золото сип.

І відразу на скатертину дощем посипалися золоті монети. Осел не переставав трусити їх із себе, аж поки всі набрали собі золота стільки, що більше їй не подужали б понести.

(Бачу по твоїх очах, що їй ти хотів би там бути.)

Потім токар приніс столика і сказав другому братові:

— Ану, брате, поговори з ним.

І тільки-но столяр вимовив: "Столику, накрійся!", як на ньому з'явилося повно найсмачніших страв.

Такого розкішного обіду кравець зроду не мав у своєму домі. Родичі просиділи в нього до самого вечора, всі були задоволені.

Старий кравець замкнув голку й нитки, аршина й наперсток у шафу і відтоді жив зі своїми синами в радості й достатку.

А що ж сталося з козою, через яку кравець вигнав з дому синів? Зараз почуєте.

Дуже козі було соромно за свою голомозу голову, тому вона забігла в лисячу нору й забилася в самий куток. Лис повернувся з ловів додому, а назустріч йому з темряви блищать двоє великих зелених очей. Він злякався і втік звідти. Недовго він пробіг, як зустрів ведмедя. Побачив ведмідь, який лис наляканий, та їй питає його:

— Що з тобою, брате лисе? Що тебе так налякало?

— Ох, брате ведмедю, у мою нору забрався якийсь лютий звір і, коли я хотів залізти туди, втупив у мене свої палючі очі, — відповів лис.

— Ми його зараз виженемо, — сказав ведмідь. Підійшов він до лисової нори й зазирнув у

неї. Та як побачив великі палючі очі, то й сам злякався. Він не захотів зв'язуватися з тим страшним звіром і накивав від нори п'ятами. Біг він, біг та й зустрів бджолу. Вона побачила, що ведмідь чимось стривожений, та їй питає:

— Чого ти такий понурий, ведмедю? Завжди був веселий, а тепер наче тебе хто по голові торохнув.

— Ох, добре тобі жартувати, а в нас біда, — відповів ведмідь. — У лисову нору забрався страшний звір з палючими очима, і ми не можемо його звідти вигнати.

А бджола йому їй каже:

— Шкода мені тебе, ведмедю. Я кволу, непоказна комашка, якої ви дорогою і не помітите, але думаю, що зможу вам допомогти.

Вона залетіла до лисової нори, сіла козі на поголену голову й почала її так боляче жалити, що та замекала, без пам'яті вискочила надвір і помчала світ за очі.

І досі ніхто не знає, куди вона забігла.

Переклад Євгена Поповича